

NO
ANDRIĆ

E un pod
pe Drina...

Traducere și note
de Gellu Naum și Ioana G. Seber

POLIROM
2020

În rotundul nedesăvârșit pe care îl formează valea adâncă a Vișegradului, chiar în partea opusă așezării de la Veli Lug, se află cătunul Nezuke.

Deasupra podului, la mai puțin de o oră de mers de-a lungul apei, tocmai în mijlocul îngrămădirii de munți abrupti dintre care, ca dintr-un zid întunecat, izvorăște Drina făcând un cot brusc, se află o fâșie îngustă de pământ roditor, pe malul stâncos al râului. La temelia ei stau măturile cărăte de râu și de șuvoaiele năpustite din stâncile lui Butko. Pe această fâșie se întind ogoare și grădini, iar spre margine, pășuni povârnite cu iarba fragedă, care mai sus se pierd în râpele pietroase și în desigurile negre. Întregul cătun e în stăpânirea beilor Hamzici, cărora li se mai spune și Turkovici. O jumătate a cătunului e locuită de cinci sau șase familii de iobagi, iar în cealaltă jumătate se află casele beilor, ale fraților Hamzici, cu Mustai-bei Hamzici în frunte.

Cătunul e așezat deoparte și spre miazănoapte, fără soare dar și fără vânt, mai bogat în fructe și în fânete decât în grâu. Împrejmuț și strâns din toate părțile de munți înalți și abrupti, el stă aproape toată ziua în umbră și în veșnică tăcere, așa că orice chemare de-a ciobanilor și orice clătinare mai puternică a vreunei tălângi stârnesc un ecou viu și prelung, dus din creastă în creastă. Până la cătun urcă un singur drum din Vișegrad. Când treci podul, ieșind din orășel, și lași șleaul cel mare care o ia spre dreapta, și mergi de-a lungul râului, coborând până la mal, dai de-o potecă îngustă și pietroasă ce cotește prin stânga podului, străbate o fâșie de pământ stâncoasă și stearpă și șerpulește de-a lungul Drinei, chiar pe lângă ea, ca o șuviță albă la poalele povârnișului întunecat și repezit spre râu. De sus, de pe pod, calărețul sau drumețul care urcă poteca asta par că pășesc pe-o bârână îngustă, zvârlită între apă și stâncă; iar chipurile lor se oglindesc neincetat, tot timpul cât merg, în apa liniștită și verde a râului.

Acesta e drumul care duce de la orășel la Nezuke; iar de la Nezuke nu există drum mai departe, fiindcă nu mai poți merge nicăieri și nu mai e nimeni care să vrea să călătorească. Altceva nu se mai află, decât panta abruptă de deasupra caselor, acoperită de-o pădure rară și brăzdată de două șanțuri adânci și albe, pe unde se catără ciobanii când se duc la stâne, în munți.

Aici se înalță casa mare și albă a celui mai vârstnic dintre Hamzici, Mustai-bei. Casa lui e la fel de arătoasă ca și a lui Osmanagici din Veli Lug, numai că, spre deosebire de aceasta, e ascunsă cu totul vederii în adâncitura și-n desišul de lângă Drina. De jur împrejurul ei, cresc unsprezece plopî înalți, care, cu foşnetul și cu mişcarea lor, însufleţesc necontenit coclaurii aceştia închişi din toate părţile și anevoie de atins. Chiar sub ea se află casele celorlalți doi frați Hamzici, ceva mai scunde și mai miciute. Toți Hamzicii au surnedenie de copii și toți sunt lungi, slabi, cu fețe palide, tăcuți și singuratici, dar uniți și harnici la muncă, deprinși să prețuiască și să-și apere avutul. Ca și oamenii mai înstăriți din Veli Lug, își au și ei în orășel dughenele lor, unde-și duc recolta de la Nezuke. În fiecare anotimp al anului, ei și argații lor mișună și cară ca niște furnici, pe poteca aceea îngustă de lângă Drina; unii duc marfă la oraș, alții se întorc, cu paralele la chimir, în sătucul lor nevăzut din munți.

În casa încăpătoare și albă a lui Mustai-bei Hamzici, care îl întâmpină pe om la capătul potecii pietroase ca un dar plăcut și neașteptat, trăiesc cele patru fiice ale beiului și singurul lui fecior, Nail. Acest Nail-bei din Nezuke, singurul fecior al lui Mustai-bei, fusese printre primii care-și puseseră ochii pe Fatima din Veli Lug. La o nuntă, nu se mai sătura privind-i frumusețea chipului prin crăpătura unei uși, unde se înghesuia și se agăța un ciorchine întreg de flăcăi, fermecați de ce văd. Altă dată, când o

văzu din nou printre prietenele ei, îi aruncă o glumă îndrăzneată:

— Facă Allah ca Mustai-bei din Nezuke să-ți zică noră! Fata chicoti. Să nu râzi, îi spuse, prin crăpătura îngustă a ușii, flacăul ațâțat, minunea asta o să se întâmple și ea într-o bună zi.

— O să se întâmple atunci când Veli Lug s-o cobori la Nezuke, îi răspunse fata, chicotind iar și mlădiindu-și cu mândrie trupul, așa cum numai femeile de felul ei și numai la anii ei sunt în stare, spunând prin mlădierea asta mai mult decât spusese cu vorba sau cu râsul.

Așa își mânia soarta, adeseori, trufase și nechibzuite, ființele cu însușiri atât de alese! Răspunsul ei către Hamzici se răspândi și trecu din gură în gură, ca tot ce făcea și spunea ea de altfel.

Hamzicii nu sunt oameni care să se oprească din drum și să se descumpănească în fața primei greutăți. Chiar când e vorba de alte lucruri, mai neînsemnate, nu dau buzna ei să le isprăvească și nu se grăbesc, darămite acum! O încercare, întreprinsă prin mijlocirea unor rude din orașel, se dovedii și ea zadarnică. Și atunci bătrânul Mustai-bei Hamzici se hotărî să pună el la cale căsătoria feciorului său. Avusese de totdeauna legături de negoț cu Avd-aga. Din pricina firii lui năvalnice și trufase, Avd-aga suferise în ultima vreme pierderi însemnate și, până una-alta, cu greu mai putea face față creditorilor. Mustai-bei îl ajutase și-l sprijinise, așa cum numai oamenii de treabă din mahalaua negustorească se ajută unii pe alții când sunt la aman: simplu, firesc și fără multă vorbă.

Prin dughenele întunecate și răcoroase și pe băncile de piatră lustruită din fața lor nu se pun la cale numai treburi bănești și negustorești, ci și destine omenesti. Ce s-a petrecut între Avd-aga Osmanagici și Mustai-bei Hamzici, cum a cerut-o Mustai-bei pe Fatima pentru singurul său fecior, Nail, și cum de „i-a dat-o” trufașul și încăpățânatul

Avd-aga? Asta n-o s-o știe nimeni, niciodată! Și, tot așa, nu s-a putut afla cum s-au petrecut lucrurile sus, la Veli Lug, între tată și frumoasa și singura lui fiică. De vreo împotrivire din partea ei, firește, nu putea fi vorba. O privire plină de uimire îndurerată și mlădierea aceea îndărătnică și mândră a întregului ei trup, apoi supunerea mută și oarbă față de dorința tatălui său, cum a fost pretutindeni la noi, de totdeauna, și cum mai e încă și astăzi. Ca în vis, ea a început să-și scoată la aer, să-și întregească și să-și rânduiască zestrea.

Nici din Nezuke n-a răzbătut nici o vorbă în lume. Hamzicii, prevăzători, nu doreau ca lumea să le țină răbojul izbânzilor, trâncânind de pomană. Căpătaseră ce voiau și, ca totdeauna, se mulțumiseră cu asta. N-aveau nevoie ca alții să se bucure alături de ei, după cum niciodată nu căutau să-i deplângă cineva la pagube sau la nenorociri.

Și totuși, lumea vorbea mult, pe larg și fără socoteală, așa cum vorbește de totdeauna. În orașel și prin împrejurimi se povestea cum căpătaseră Hamzicii ce doriseră; cum frumoasa, mândra și înțeleapta fiică a lui Avd-aga, care în toată Bosnia nu socotise nici un mire pe măsura ei, își găsisse nașul și fusese îmblânzită; cum, totuși, „Veli Lug avea să coboare la Nezuke”, deși Fatima spusese în fața lumii că asta n-o să se întâmple niciodată. Căci oamenilor le place să vorbească vrute și nevrute despre prăbușirea celor ce se înalță și zboară prea sus.

O lună încheiată nu mai tăcură oamenii, clătindu-și parcă gura, în pâlăvrăgeala lor, cu siropul apropiatei umiliri a Fatimei. O lună încheiată ținură pregătirile de nuntă la Nezuke și la Veli Lug.

O lună încheiată, Fatima lucră, împreună cu prietenele ei, cu neamurile și cu femeii luate cu ziua, la zestre. Fetele cântau. Cânta și ea. Găsea putere până și pentru asta. Și se asculta singură cum cântă, urmându-și în același timp firul gândurilor. Căci, cu fiecare împunsătură de ac, Fatima

știa (și și-o spunea singură) că nici ea, nici cusătura n-au să ajungă vreodată la Nezuke. Ea nu uita asta nici o clipă. Dar lucrând și cântând așa, i se părea că de la Veli Lug și până la Nezuke e cale lungă și că o lună de zile e timp berechet. Noaptea la fel făcea. Noaptea, când, spunând că mai are de isprăvit câte ceva, rămânea singură, noaptea, când i se deschidea în față o lume bogată, strălucitoare, plină de schimbări îmbucurătoare, la nesfârșit.

În Veli Lug, nopțile sunt calde, și totuși răco-roase. Stelele sunt joase și neliniștite, legate toate parcă printr-un luciul tremurător. Stând la fereastră, Fatima privește noaptea. Poartă în toată flința ei o forță calmă, neînfrântă și dulce, și-si simte fiecare parte a trupului ca pe-un izvor de forță și de încântare: picioarele, coapsele, brațele, gâtul și mai ales pieptul. Sâni ei plini, grei și totuși învolți ating cu sfârcurile oblonul de lemn al ferestrei. Și, în locul acela, ea simte cum toată colina, cu tot ce se află pe ea, case, acareturi, pășuni, respiră cald, adânc, egal, și se înalță și se coboară, laolaltă cu cerul luminos și cu întinderea aceea întunecată. Împins de respirația aceasta, oblonul de lemn coboară și urcă, urcă și coboară, îi atinge sfârcurile sânilor, îi lasă și se duce undeva, departe, se reîntoarce și-i atinge iar, apoi coboară și, din nou, se depărtează; și tot mereu așa, rând pe rând.

Da, lumea e mare, lumea e uriașă, și tot așa e și ziua, când valea Vișegradului freamătă de arșiță și când aproape că auzi cum se coc grânele care o acoperă, când orașelul e pe de-a-ntregul alb, împrăștiat în jurul râului verde și împrejmuit de linia dreaptă a podului și de crestele negre ale munților. Dar noaptea, numai noaptea, când bolta cerului învie și se învăpăiază, ies la iveală nemărginirea și puterea uriașă a lumii astela în care omul viu se pierde și nu mai poate ști nici despre sine, nici despre ținta către care a plecat, nici ce

vrea și nici ce trebuie să facă. Doar atunci se trăiește adevărat, senin și îndelung; atunci nu există cuvinte care să te lege din greu pe toată viața, nici făgăduieli aducătoare de moarte, nici fapte fără ieșire, cu soroc aproptat, care se scurge și se irosește nemilos, având moartea sau rușinea la capăt, ca singură scăpare. Da, atunci nu e ca în viața de ziua în care ce-ai spus odată rămâne de neschimbat și ce-ai făgăduit trebuie îndeplinit. Aici totul e liber, nemărginit, fără nume și mut.

Apoi se aude, de undeva, de jos, venind, ca din depărtare, o voce grea, adâncă și înecată:

— Aaah, kh, kh, kh! Aaah, khkhkh!

E Avd-aga, care, în odala lui, se luptă cu tusea de noapte.

Iar Fatima nu numai că-i recunoaște vocea, dar îl și vede aievea pe tatăl ei cum stă și fumează, chinuit de tuse și nesomn. I se pare că-i vede ochii mari, întunecați, cunoscuți ca un locșor drag, ochi aidoma cu ai ei, doar ceva mai umbriți de bătrânețe și scâldați de-un luciu înlăcrimat și zâmbitor, ochi în care a citit pentru prima oară că soarta ei este fără scăpare, în ziua când i s-a spus că fusese făgăduită lui Hamzici și că trebuie să se pregătească până într-o lună de zile.

— Kkha, kha, kha, kha!

Încântarea pe care o simțea adineauri în fața frumuseții nopții și a măreției lumii s-a stins. Respirația îmbălsămată a pământului s-a oprit. Sâni fetei s-au crispat, ca într-o încheștare neașteptată. Stelele și spațiul pier. N-a mai rămas decât soarta, soarta ei fără scăpare, năpraznică, în ajunul împlinirii, înfăptuindu-se odată cu scurgerea timpului, în tăcerea, în neclintirea și în golul care rămâne după toate lucrurile.

De jos, tusea lui Avd-aga răsună înfundat.

Da, și Fatima îl aude și-l vede de parcă ar fi alci, în fața ei.

E dragul, unicul, puternicul ei tată, de care se simte legată, de nedespărțit, de când se știe